

Till trafikutskottet

Trafikutskottet har den 6 april 2000 beslutat bereda bl.a. socialutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens proposition 1999/2000:86 Ett informationssamhälle för alla jämte motioner i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Socialutskottet begränsar yttrandet till motionerna 1999/2000:T24 (kd) yrkande 16 och 1999/2000:T28 (m) yrkande 21 vilka berör främst avsnitten 5.5 och 5.6 i propositionen.

Socialutskottet

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag på mål, inriktning och prioritering av områden för IT-politiken.

Regeringen anför att informationstekniken präglas av snabbhet och gränslöshet och att utvecklingen påverkar oss alla och förändrar våra levnadsvillkor. Regeringen anser att tidigare angivna grundläggande mål kan ligga kvar men att de behöver utvecklas och preciseras. Det gäller också de prioriterade åtgärdsområdena.

Mot bakgrund av att Sverige redan är en ledande IT-nation bör ambitionen vara att Sverige som första land blir ett informationssamhälle tillgängligt för alla. För att uppnå detta krävs målmedvetna insatser inom varje politikområde. Regeringens strävan är att IT-politiken skall bidra till ökad måluppfyllelse av de allmänna politiska målen och man föreslår en inriktning som skall vara vägledande. Regeringen föreslår vidare att statens insatser främst ska prioritera tre uppgifter. Dessa är tilliten till IT, kompetensen att använda IT samt tillgänglighet till informationssamhällets tjänster.

IT inom vissa områden

Propositionen

Regeringen anför att utvecklingen inom IT-området för många människor med funktionshinder kan innebära ökade möjligheter att kommunicera med andra. Att nära följa och ta del av hälso- och sjukvård, utbildning, kultur,

samhällsdebatt och underhållning kan höja livskvaliteten väsentligt för många som annars skulle ha svårt att ta del av samhällets tjänster och aktiviteter. Många barn med funktionshinder kan t.ex. om de har tillgång till datorer med bra program och styrhjälpmedel leka som andra barn. Vid datorn kan elever i skolan också arbeta i sin egen takt och på sin egen nivå vilket kan stärka självkänslan.

Enligt propositionen skall personer med funktionshinder ha tillgång till och kunna använda de IT-system som byggs upp. Särskilda lösningar för personer med funktionshinder skall så långt som möjligt undvikas. IT-systemen skall vara så flexibelt utformade att de går att utnyttja av så många som möjligt och med samma utrustning som andra. Den offentliga sektorn bör vara ett föredöme och kunna ställa krav på tillgänglighet och användbarhet vid upphandling av IT-system. En generell tillgänglighet är samhällsekonomiskt lönsam och bör eftersträvas. En satsning från statens sida bör på olika sätt innehålla åtgärder som säkerställer en sådan utveckling.

Enligt propositionen pågår vidare en långsiktig satsning för att stärka patientens ställning inom svensk hälso- och sjukvård. Därvid betonas behovet av att förbättra vårdens tillgänglighet och att öka patientens inflytande och delaktighet. Tillgången till information är en avgörande förutsättning för patientens möjligheter att utöva självbestämmande i vården. Ett aktivt utvecklingsarbete för att finna nya vägar för patientinformation har påbörjats. På nationell, regional och lokal nivå utvecklas alltfler informationssystem för patientinformation. Där finns bl.a. information om hälsa, sjukdomar, funktionshinder, behandlingsmetoder, läkemedel, hjälpmedel, egenvård och patienträtt. Den ökade tillgången till information och den ökade komplexiteten medför också ett ökat behov av hjälp att hitta den önskade informationen. För att informationen skall nå ut till patienter, anhöriga, vårdpersonal etc. behövs organisatoriska enheter på lokal nivå med kompetens att utnyttja systemen. I detta syfte har patientinformationscentraler byggts upp på många håll i landet.

Regeringen anför att det inom ramen för den s.k. Dagmaröverenskommelsen har anvisats medel som stöd för IT-utvecklingen i hälso- och sjukvården. Syftet är att stärka samspelet mellan olika vårdnivåer och vårdgivare, vilket bedöms kräva en ökad och bättre samverkande användning av IT. Gemensamma synsätt och standarder bör etableras och tillämpas. En gemensam infrastruktur eller plattform för IT i hälso- och sjukvården bör införas för att möjliggöra ett effektivt informationsutbyte. Fortsatta överväganden kommer att ske beträffande hur det ovan angivna samspelet kan stärkas. Med ett utvecklat IT-stöd kan vården arbeta på ett nytt och mer effektivt sätt. Det kan t.ex. gälla förbättrade kommunikationshjälpmedel men även bättre hjälpmedel för att kvalitetssäkra vårdinsatser och effektivt kunna analysera mätningar och prov. Nära kopplat till detta är behovet av vidareutveckling av de administrativa stödsystemen. Bl.a. bör bedömning av vårdbehov och resursinsatser underlättas.

Motioner

I *motion T24 av Johnny Gylling m.fl. (kd)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om funktionshindrade och IT (*yrkande 16*). Motionärerna anför att informationstekniken kan vara till stor hjälp för funktionshindrade människor i vardagen. Mobiltelefonens SMS-meddelanden kan göra att hörselskadade kan kommunicera med sin familj eller sitt arbete. Ett talprogram kan ge blinda människor möjlighet att sköta ett arbete eller studera. Motionärerna anser som grundprincip att *alla* IT-system skall utformas så att *alla* medborgare oavsett funktionshinder skall kunna ta del av dem. Särskilt bör uppmärksammas de synskadades möjligheter att ta del av IT-infrastrukturen. Motionärerna anför vidare att de ställer sig bakom regeringens förslag i propositionen att en försöksverksamhet för personer med funktionshinder bör inledas när det gäller möjligheterna till förbättrade levnadsvillkor med hjälp av produkter och tjänster som kräver hög överföringskapacitet inom telekommunikationsområdet.

I *motion T28 av Bo Lundgren m.fl. (m)* begärs ett tillkännagivande av vad i motionen anförts om ett svenskt "National Institute of Health" (*yrkande 21*). Motionärerna anför att den biomedicinska forskningen i Sverige håller hög internationell klass. För att kunna kraftsamla och optimalt tillvarata den potential som finns inom medicin, bioteknik, hälso- och sjukvård, beteendevetenskap, social omsorg och arbetsmiljö bör en svensk motsvarighet till det amerikanska "National Institute of Health" inrättas. Motionärerna betonar att Sveriges goda IT-position kommer att få avgörande betydelse för denna verksamhets framgång.

Tidigare behandling

Socialutskottet bereddes med anledning av proposition 1995/96:125 Åtgärder för att bredda och utveckla användningen av informationsteknik tillfälle att yttra sig till trafikutskottet. I yttrandet 1995/96:SoU4y Åtgärder för att bredda och utveckla användningen av informationsteknik anförde utskottet i sin bedömning (s. 4) bl.a. följande:

Enligt utskottet är den s.k. telemedicinen ett utmärkt exempel på den nytta hälso- och sjukvården kan förväntas ha av IT-utvecklingen. Med hjälp av telemedicin kan tillgången på hälso- och sjukvård och expertkunskap spridas geografiskt. Telemedicinen bör kunna medföra både kvalitetsförbättringar och effektiviseringar inom hälso- och sjukvården. För att fullt ut kunna utnyttja telemedicinens möjligheter kan dock organisatoriska och strukturella förändringar krävas. Tillämpning och utvecklingsarbete sker inom ett stort antal medicinska specialiteter och på flera håll i Norden, bl.a. i Tromsö i Norge. En delegation inom utskottet besökte förra året regionsjukhuset i Tromsö och informerades om arbetet med dessa frågor. Ett forskningsprogram finns också inom EU. Endast ett fåtal applikationer av telemedicinen används dock i daglig rutinsjukvård. Ett fortsatt utrednings- och utvärderingsarbete krävs därför. Utskottet vill betona vikten av att integritetsfrågorna noga uppmärksammas för att förtroendet för hälso- och sjukvården skall kunna upprätthållas. Spri bör därför som anges i propositionen aktivt arbeta med dessa frågor, och den av Spri påbörjade satsningen avseende IT-

säkerhet och integritet inom hälso- och sjukvården fullföljas. De kontinuerligt förda och individbaserade register över personer som insjuknar i olika sjukdomar, t.ex. Socialstyrelsens cancerregister, måste få en utformning som garanterar den enskildes rätt till integritet. Ur integritetssynpunkt och även med tanke på forskningen bör möjligheten prövas att upprätta regionala register, som vid behov kan användas nationellt. T.ex. kan så kallade pekarregister användas för olika sjukdomar. För att kunna påverka synen inom Europa på frågor om personlig integritet inom hälso- och sjukvården är det betydelsefullt att Sverige medverkar i det europeiska arbetet inom detta område. Utskottet har ingen erinran mot det IT-program som anges i propositionen för att bredda och utveckla användningen av IT inom hälso- och sjukvården.

I regeringens *skrivelse 1999/2000:21 angående den s.k. Dagmaröverenskommelsen för år 2000* anfördes bl.a. följande (s. 8):

Det finns behov av ett nationellt organ för strategiska frågor på IT-området och som arbetar på uppdrag och med finansiellt stöd av alla sjukvårdshuvudmän och vårdgivare, såväl offentliga som privata. Landstingsförbundet utreder för närvarande de närmare formerna för ett sådant nationellt organ. Inriktningen är att organisationen skall vara i funktion fr.o.m. årsskiftet 1999/2000. För detta ändamål har parterna enats om att avsätta 10 miljoner kronor år 2000.

Utskottet har vidare behandlat ett antal motionsyrkanden rörande IT-frågor i *betänkande 1999/2000:SoU9 Hälso- och sjukvårdsfrågor m.m.* I sin bedömning (s. 38–39) anförde utskottet följande:

Utskottet delar inställningen i motion – – – att det är angeläget att olika enheter i vården på ett enkelt sätt kan kommunicera med varandra och därvid utnyttja de möjligheter som informationstekniken ger. Inom Landstingsförbundet har ett projekt för IT-samverkan nyligen startats. Vidare pågår en utredning inom förbundet med sikte på att ett fristående och självständigt IT-samverkansorgan skall kunna inrättas vid årsskiftet 2000/2001. – – –

Socialutskottets bedömning

Utskottet erinrar om att regeringen nyligen i proposition 1999/2000:79 Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken tagit upp frågeställningar och farhågor på ett sätt som i stor utsträckning anknyter till vad som anförts i motion T24 (kd) yrkande 16. I propositionen konstateras nämligen att regeringen just nu förbereder en omfattande satsning på IT-området. Syftet är att skapa en god och bred användning av IT som gynnar både producenter och konsumenter och som ökar välfärd och livskvalitet. För t.ex. personer med funktionshinder kan den nya IT-tekniken, rätt använd, skapa nya och ökade möjligheter att ta del av samhällets utbud av varor, tjänster, information m.m. och underlätta kommunikationen människor emellan. Men samtidigt, anfördes det, finns det en risk för att nya kommunikationsmönster och ny teknik kan innebära att funktionshindrade personer ställs utanför utvecklingen och således inte har möjligheter att ta del av de positiva effekterna som t.ex. bredbandstekniken kan medföra. Det konstateras vidare att frågor om synskadade och deras tillgång till information på Internet är ett område som bör ses över närmare. Det poängteras att nya

tjänster och produkter inom IT-området måste göras tillgängliga och användbara för alla. En generell tillgänglighet är samhällsekonomiskt lönsam och bör eftersträvas. Staten har här en viktig roll när det gäller att påverka tillverkarna av nya system och produkter och att styra utvecklingen i mer tillgänglig riktning. En satsning från statens sida på t.ex. bredbandsinfrastruktur bör på olika sätt innehålla åtgärder som säkerställer en sådan utveckling. I propositionen görs bedömningen att det är viktigt att funktionshindrade personers behov beaktas tidigt i en kommande satsning inom bredbandsområdet.

Socialutskottet ställer sig bakom dessa bedömningar. Motionsyrkandet är i allt väsentligt tillgodosett.

Utskottet anser att en fortsatt gynnsam utveckling av IT-området är av största betydelse för att forskningen i Sverige skall kunna bibehållas på en hög vetenskaplig nivå. Utskottet anser emellertid inte, vilket också har redovisats i ett till utbildningsutskottet avgivet yttrande, 1999/2000:SoU6y, med anledning av proposition 1999/2000:81 Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering, att det i Sverige bör inrättas en svensk motsvarighet till det amerikanska "National Institute of Health". Något tillkännagivande till regeringen bör därför inte göras.

Med hänvisning till det anförda anser socialutskottet att trafikutskottet bör avstyrka bifall till motion T28 (m) yrkande 21.

Stockholm den 4 maj 2000

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

I beslutet har deltagit: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Rinaldo Karlsson (s), Leif Carlson (m), Hans Karlsson (s), Elisebeht Markström (s), Cristina Husmark Pehrsson (m), Thomas Julin (mp), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m), Tullia von Sydow (s), Lena Olsson (v), Rosita Runegrund (kd) och Ester Lindstedt-Staaf (kd).

Avvikande mening

IT inom vissa områden

Chris Heister, Leif Carlson, Cristina Husmark Pehrsson och Lars Elinderson (alla m) anser att utskottets bedömning bort ha följande lydelse:

Utskottet erinrar om att regeringen nyligen i proposition 1999/2000:79 Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken tagit upp frågeställningar och farhågor på ett sätt som i stor utsträckning anknyter till vad som anförs i motion T24 (kd) yrkande 16. Syftet är att skapa

en god och bred användning av IT som gynnar både producenter och konsumenter och som ökar välfärd och livskvalitet. För t.ex. personer med funktionshinder kan den nya IT-tekniken, rätt använd, skapa nya och ökade möjligheter att ta del av samhällets utbud av varor, tjänster, information m.m. och underlätta kommunikationen människor emellan. Men samtidigt, anförs det, finns det en risk för att nya kommunikationsmönster och ny teknik kan innebära att funktionshindrade personer ställs utanför utvecklingen och således inte har möjligheter att ta del av de positiva effekterna som t.ex. bredbandstekniken kan medföra. Det konstateras vidare att frågor om synskadade och deras tillgång till information på Internet är ett område som bör ses över närmare. Det poängteras att nya tjänster och produkter inom IT-området måste göras tillgängliga och användbara för alla. En generell tillgänglighet bör eftersträvas. I propositionen görs bedömningen att det är viktigt att funktionshindrade personers behov beaktas tidigt i en kommande satsning inom bredbandsområdet. Utskottet delar emellertid inte regeringens förslag om ett nytt statligt stamnät. Som framhålls i motion T28 (m) skall staten inte med skattesubventioner gå in och konkurrera med de bredbandsaktörer som redan etablerat sig på marknaden. Verksamheten skall vara förenlig med marknads ekonomi och konkurrens på lika villkor. Angelägna utbyggnader, som inte är kommersiellt möjliga, kan komma till stånd genom att staten upphandlar bredbandstjänster. Utskottet anser inte att skattemedel skall låsas vid en speciell teknik eftersom teknikutvecklingen går så fort. Staten ska inte syssla med sådant som andra gör lika bra eller bättre.

Motionsyrkandet T24 (kd) yrkande 16 är i allt väsentligt tillgodosett med vad utskottet nu anfört.

Utskottet anser att det behövs en politik som förstår de nya förutsättningarna, med en vision för att IT-branschen skall kunna växa i Sverige.

Den biomedicinska forskningen i Sverige håller hög internationell klass. För att kunna kraftsamla och optimalt tillvarata den potential som finns inom medicin, bioteknik, hälso- och sjukvård, beteendevetenskap, social omsorg och arbetsmiljö anser utskottet att ett institut för hälsa och medicin, dvs. en svensk motsvarighet till det amerikanska "National Institute of Health", bör inrättas. Ett sådant institut blir en stark forskningsfinansiär med ansvar för hela det samlade hälsovetenskapliga spektret. Institutet skall ha möjlighet att etablera särskilda institutioner för avancerad forskning. Utskottet är positivt till att substantiella resurser anslås till den nya organisationen. Sveriges goda IT-position bl.a. inom bioinformatiken, som är en snabbt växande del av biotekniken, kommer enligt utskottet att kunna få en avgörande betydelse för verksamhetens framgång.

Utskottet anser att riksdagen med anledning av motion T28 (m) yrkande 21 bör ge regeringen detta till känna.